

تدوین راه کارهای ارتقا تعاملات اجتماعی سالمندان در فضاهای شهری (نمونه موردی محدوده رضاشهر)

فاطمه شیرازبخت: دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه غیرانتفاعی ایداناواحد شیراز، ایران
F.shirazbakht@gmail.com

چکیده

درفضاهای شهری اکثرا توجهی به قشر سالمند نمیشود و در مرحله اخبر برنامه ریزی های شهری قرار دارد و با توجه به بالا رفتن جمعیت سالمند، سالمندی نیازهای فراوانی را به همراه دارد که باید آن ها را بررسی و برای رفع نیازهای سالمندان برنامه ریزی شود. هدف اصلی این تحقیق برقراری تعاملات اجتماعی سالمندان در فضاهای شهری با تاکید بر معیارهای موثر بر ارتقا تعاملات اجتماعی سالمندان در فضاهای شهری و بررسی وضعیت موجود در محدوده مورد مطالعه و تدوین و تطبیق راهکارهای ارتقا تعاملات اجتماعی سالمندان در فضاهای شهری است. در این تحقیق از روش کتابخانه ای و روش اسنادی و برداشت میدانی برای جمع اوری اطلاعات استفاده شده است هم چنین در این تحقیق امکانات و محدودیت های محدوده مورد مطالعه در قالب جدول SWOT و با استفاده از تکنیک پرسشنامه تهیه گردیده است در نهایت به تحلیل اطلاعات و داده های از طریق نرم افزار SPSS و برای نمایش فضای شهری محدوده مورد مطالعه از GIS کمک گرفته شده است. نتایج نشان دهنده این است که معیارهای اشنایی، راحتی، خوانایی و امنیت و وضعیت نسبتا مطلوب و معیارهای قابل تشخیص بودن و درد سترس بودن و وضعیت نسبتا نامطلوبی دارند اما از بین این معیارها هیچ کدام نمره ۴ یا ۵ (حداکثر مطلوبیت) را کسب نکرده اند که در انتها راهکار و پیشنهادهایی جهت بهبود وضع موجود ارائه شده است.

واژه های کلیدی: تعاملات اجتماعی، سالمندان، فضای شهری، تعاملات اجتماعی سالمندان در فضاهای شهری

مقدمه:

فراهم کردن بستر و زمینه ای که افراد در یک جامعه بتوانند بدون دغدغه زندگی و تمام نیازهای آنان در آن رفع گردد کار سختی است و نیاز به بررسی و مطالعات متعددی دارد فضای شهری به ترکیبی اطلاق می شود که از فعالیت ها، بناهای مختلف فرهنگی، اجتماعی، اداری، تجاری و مانند آن و عناصر و اجزای شهری به صورتی آراسته، هماهنگ و واجد نظم و زیبایی و بالطبع با ارزش های بصری تشکیل می گردد و از نظر فیزیکی دارای بدنه ای محصورکننده می باشد. (حبیبی، ۱۳۷۹)؛ از نظر شوای فضای شهری موجب تسهیل روابط اجتماعی و پلایش ساخت اجتماعی می شود. تمام اقشار جامعه به طور روزمره از فضاهای شهری استفاده میکنند و به صورتی نیازهای افراد جامعه در فضاهای شهری رفع میگردد فضاهای شهری باید از مطلوبیتی برخوردار باشند که اقشار جامعه با مشکل مواجه نشود و دراصل یک فضای شهری باید به گونه ای همه شمول باشد که تمامی اقشار جامعه بتوانند به راحتی در این فضاها حضور پیدا کرده و نیازهای خود را برطرف کنند یکی از قشرهای آسیب پذیر میتوان به قشر سالمندان اشاره کرد که سازمان جهانی بهداشت را اینگونه تعریف می کند: " سالمندی دوره ای از زندگی است که از ۶۰ یا ۶۵ سالگی شروع میشود. " باتوجه به مسایل گفته شده در این پژوهش سعی بر این است با تاکید بر هدف اصلی پژوهش، ارتقا تعاملات اجتماعی سالمندان در فضاهای شهری، با بررسی وضعیت موجود راهکارهایی در جهت ارتقا تعاملات اجتماعی سالمندان در فضاهای شهری ارائه میدهم.

اهمیت تحقیق

سالمندی نیازهای فراوانی به همراه دارد. برخی از این نیازها ممکن است برای جوانان اساسا قابل درک نباشند. سالخوردگی نیازهای خاص خود را دارد. شیوع بیماری های مزمن در میان سالمندان بیش از هر گروه سنی دیگری است و مراقبت های دوران سالمندی مستلزم ایجاد و توجه به طب سالمندی است. سلامت و درمان برای سالمندان بسیار پراهمیت است. اما نباید نیازهای سالمندی را فقط به نیازهای درمانی تقلیل دهیم. نیازهای درمانی مهم هستند اما نیازهای منحصر بفرد افراد سالخورده نیستند. نیازهای عاطفی، اقتصادی، اجتماعی، اوقات فراغت، احساس موثر بودن و داشتن کرامت و حرمت از دیگر عواملی هستند که برای داشتن یک سالمندی شایسته ضرورت دارند. به همین دلیل برای برطرف کردن نیازهای سالمندان و هم چنین حفظ ارزش قشر سالمند در جامعه ماتصمیم به انجام این پژوهش گرفتیم که سعی در بهتر کردن این وضعیت کنیم. باتوجه به مطالعات و بررسی های انجام شده، تمامی مناطق در شهر مشهد نیازمند توجه به نیازهای سالمندان و رفع نیازهای این قشر در فضاهای شهری جهت حضور بیشتر سالمندان در فضاهای شهری و ارتقا تعاملات اجتماعی سالمندان می باشند. حال در این پژوهش در نمونه موردی محدوده رضاشهر نیازهای سالمندان را در فضاهای شهری بررسی خواهیم کرد زیرا جمعیت سالمند قابل توجهی را به خود گرفته است و دارای پتانسیل هایی است که جهت ارتقا فضاهای شهری میتوان از آن ها بهره گرفت.

پیشینه تحقیق:
فضای شهری ومولفه های کیفیت فضای شهری:

فضای شهری در مفهومی عام، ارتباط متقابل میان روابط و رفتارهاست. یعنی ضمن آنکه محل هم جواری هویت های فردی است، در یک زندگی شهری خود به مثابه مهم ترین عامل احراز هویت بوده و بر رفتارها و روابط انسانی تأثیر می گذارد. علاوه بر این فضای شهری، به عنوان یک فضای عمومی محل ظهور و حیات بخشی اندیشه ها و خواست های فردی و اجتماعی انسان هاست، یعنی مهم ترین مرکز ادراکات اشتراکی آدمی است و شاید به همین دلیل در توسعه انسانی جوامع نقش بسیار پراهمیتی را داراست (صدری، ۱۳۸۵) فضای شهری فضای خالی میان ساختمان هانیست بلکه مفهومی است که محیط فیزیکی، افراد، رویدادها و هم چنین روابط میان آن ها را نیز در بر میگیرد. فضای شهری با رویکرد اجتماعی، به عنوان فضایی ساخته شده، محصولی فرهنگی به شمار می آید که تحت تاثیر نیروهای برخاسته از فرهنگ و اجتماع شکل گرفته است. فضای شهری به منظور تحرک در هوای آزاد و با تقسیمات عمومی، نیمه عمومی و خصوصی تعریف میشود (کریر، ۱۳۸۳) فضای شهری میتواند با ویژگی های معمارانه، که در ایجاد ارتباط بصری و حرکتی انسان با فضا نقش می ایفا می نماید، نیز تعریف شود، توسل در این خصوص می گوید: همچنین نیروها و تعاملات فرهنگی و اجتماعی است که در طول اعصار به شکل گیری توده و فضاهای جمعی منجر شده است (توسلی، ۱۳۷۶)

در تئوری های مختلف طراحی شهری، اندیشمندان مختلف تحت عناوینی چون (محیط پاسخده)، شهرسازی شهروندگرا و غیره به بررسی و ارائه معیارهای کلیدی جهت دستیابی به مکان های مطلوب پرداخته اند. علی رغم وجود تفاوت در نظریات مختلف، هدف تمامی آن ها تلاش در جهت فراهم آوردن بستری است که نیازهای انسانی به بهترین شکل در هر صه های عمومی تحقق یابد. تعدادی از مهم ترین نظریه های مطرح در این زمینه به نحو مختصر مورد اشاره قرار می گیرند، تا مواد اولیه مورد نیاز جهت بازجهت بازناسی مولفه های اصلی کیفیت طراحی شهری فراهم آید.

الف) کوین لینچ: با انتشار تئوری شکل خوب شهر در سال ۱۹۸۱ میلادی حصول کیفیت منا سب طراحی شهری را در گرو پنج معیار و دوفوق معیار زیراعلان میدارد: ۱- سرزندگی ۲- حس معنی ۳- انطباق ۴- دسترسی ۵- کنترل (Carmona, ۲۰۰۹)

ب) الن جیکوبز و دانلد ایلپارد: در سال ۱۹۸۷ در مقاله به سوی یک بیانیه طراحی شهری هفت هدف را برای آینده یک محیط شهری خوب پیشنهاد کرده اند که عبارتند از: ۱- قابلیت زندگی ۲- هویت و کنترل ۳- دسترسی ۴- تخلیل ولذت ۴- صالت و معنا ۵- زندگی جمعی و عمومی ۶- خودتاکایی شهری ۷- محیطی برای همه (Carmona, ۲۰۰۹)

ج) جهان شاه پاکزاد: ۱۰ معیار کیفی سنجش فضا را عنوان می کند که عبارتند از: ۱- میزان پاسخگویی به حضور گروه های ویژه (سالندان، کودکان و غیره) ۲- سرزندگی ۳- میزان استفاده مرتب و دایمی شهروندان در تمام ساعات شبانه روز ۴- میزان پاسخگویی به شخصیت افراد ۴- میزان ایجاد حس تعلق به جامعه و فضا ۵- میزان امکان ایجاد این این همانی با فضا در فرد یا جامعه ۶- میزان به کارگیری حواس مختلف انسان ۷- میزان برانگیختن حس کنجکاوی و کاوش در استفاده کننده ۸- میزان کارایی فضا و پاسخگوبودن به نیازها و توقعات افراد ۹- میزان تسهیل مشارکت ۱۰- میزان موفقیت در یادآوری خاطره ها (Pakzad, ۲۰۰۶)

با بررسی این نظریه ها میتوان دریافت که ویژگی های فضاهای شهری موفق، پاسخگوبودن فضاهای تمامی اقشار جامعه است به نحوی که هر فردی بتواند به راحتی و ایمن در فضا حضور یابد و یادگیران تعاملات اجتماعی برقرار کند حال به طور کلی ویژگی های مطلوب فضاهای شهری از نظر صاحب نظران را در قالب جدولی به شرح زیر قابل مشاهده است:

جدول شماره (۱) ویژگی های مطلوب فضاهای شهری از نظر صاحب نظران

ویژگی های مطلوب فضاهای شهری از نظر صاحب نظران		
کارایی (Lynch, ۱۹۷۲)	سازگاری (گلکار، ۱۳۸۵)	تنوع و سرزندگی (چپ من، ۱۳۸۶)
نفوذپذیری (بنتلی، ۱۳۸۲)	غنای حسی (Lynch, ۱۹۷۲)	کیفیت عرصه ی همگانی (مدنی پور، ۱۳۸۷)
خوانایی (Lynch, ۱۹۷۲)		پایداری (صابری فر، ۱۳۸۳)

منبع: گردآورنده

طراحی همه شمول :

طراحی همه شمول به معنی ارائه محصولات، خدمات و محیط به گونه ای است که اکثر افراد از سن و میزان توانایی هایشان قادر به استفاده از آنها باشند. این روش طراحی به نام های طراحی فراگیر و یا طراحی برای همه نیز شناخته می شود و رویکرد و نگرشی است که در راستای دو روند عمده رشد یافته است یکی پیر شدن جمعیت و دیگری تمایل به حضور افراد در جریان اصلی جامعه (برتون و میچل، ۱۳۹۲) با توجه به این تعریف و بررسی و مطالعات متعدد اکثر شهرهای ماهمه شمول نیستند و تمام فضاهای شهری مانیز به بهبود وضعیت فعلی و ایجاد شرایط مناسبی برای تمامی قشرهای آسیب پذیر جامعه دارند. فراهم کردن بستر وزمیننه ای که افراد در یک جامعه بتوانند فعالیت ها و توانایی های خود را محقق سازند، نقش مهمی را در پیشرفت و رشد آن جامعه دارا می باشد. در فضاهای شهری اکثر اتوجهی به قشر های آسیب پذیر جامعه به خصوص سالمندان تمی شود سالمندان به دلیل ناتوانایی هایی جسمی و مشکلات روحی و احساسات خاصی که در این سن دارا هستند نیازها و احتیاجاتی دارند که علاوه بر محیط گرم خانواده و توجهاتی که به آن ها میشود باید شرایطی ایجاد شود که این قشر در جامعه نیز حضور پیدا کنند تا منجر به جلوگیری از شیوع بیماری های جسمی و روحی شود.

گروه خاص اجتماعی (سالمندان):

دوره پیری معمولاً به عنوان دوره انحطاط در نظر گرفته می شود. افراد در دوره پیری با مجموعه ای از ناتوانی های جسمی و محرومیت های اجتماعی روبه رو خواهند شد، که باید با آن ها کنار بیایند در سال خوردگی، نیرومندی و سلامت جسمانی آن ها کاهش می یابد و همراه با بازنشسته شدن از شغل خود تا حد زیادی درآمد شان را از دست می دهند و به مرور زمان، رابطه شان با همسر، خویشاوندان و دوستان کم می شود. همراه با این آسیب ها آن ها دچار افت جایگاه اجتماعی نیز می شوند که ملازم پیری است و همان گونه که در آمریکا مطرح است، احساس منفعلی از "بی مصرف بودن" می کنند. البته باید توجه داشت که پیری چیزی بیش از مسن شدن است سالمندی ممکن است به آهستگی یا به سرعت، تدریجی یا ناگهانی فرا برسد. به نظر می رسد که بعضی افراد گام به گام و به زیبایی به سوی پیری قدم برمی دارند و عده ای دیگر یک دفعه در اثر واقعه ای ناگوار، خواه واقعی یا خیالی، ناگهان پیر می شوند. پیری صرف نظر از آنکه چگونه فرا می رسد، غیر قابل اجتناب می باشد.

شاید مناسب ترین تعریف سالمندی، تعریفی باشد که توسط بیرن ورنر ارائه شده است، آن ها به طور مشخص به علل انحصاری زیست شناسی، محیطی یا اجتماعی اشاره نمی کنند: پیری به تغییرات قانونمندی برمی گردد که در جریان رسش در زندگی موجودات زنده به طور ژنتیکی نمایان شده و هم جنان که سن تقویمی افزایش می یابد، تحت شرایط محیطی خودشان می دهد. (معمدی، ۱۳۸۴) سالخوردگی شدن جمعیت، یک فرایند شناخته شده به عنوان پیامد انتقال جمعیت شناختی است که دران باروری و مرگ و میر از سطوح پایین کاهش پیدامی کند. مهم ترین عوامل موثر بر سالخوردگی شدن جمعیت، کاهش مرگ و میر، خصوصاً مرگ و میر نوزادان و کودکان و کاهش اساسی و مستمر باروری و به تبع آن کاهش رشد جمعیت است که باعث تغییرات اساسی در ساختار سنی جمعیت اکثر جوامع از جمله ایران شده است.

در جامعه ایران سن ۵۱ تا ۷۰ سالگی را آغاز پیری تعیین نموده اند (رفیع زاده، ۱۳۸۱) سالمندان نیازهای گوناگونی را دارا هستند حال میتوان نیازهای سالمندان را در گروه های پنجگانه به شرح زیر تقسیم بندی کرد: ۱ - احتیاجات عاطفی - احتیاجات معیشتی - احتیاج به تفریح - احتیاج به شرکت در زندگی اجتماعی - امنیت (ضابطیان و تقوایی، ۱۳۸۹). سازگاری سالمندان با محیط پیرامون خود به دلایلی به سختی صورت میگیرد، این قشر با مشکلات روانی و عاطفی خاصی روبرو هستند، از جمله ی این مشکلات میتوان به احساس تنهایی، میل به جلب توجه دیگران و احساس تملک اشاره نمود، لذا برای ابراز وجود و کاهش این فشارهای روانی ممکن است بخواهند محیط را تحت کنترل خود درآورند و دیگران را نیز به اطاعت خود وادار کنند. تحولات درونی ایجاد شده در این دوره از زندگی، شامل تغییر در حالت های هیجانی، تفکرات و خویشتن پنداری است (رفیع زاده، ۱۳۳۷)

تعاملات اجتماعی سالمندان در فضاهای شهری:

فضای شهری ظرف و مکان بروز زندگی اجتماعی افراد جامعه است که بر اساس پایه های فکری خردگرایانه، مشارکت مدنی احاد جامعه و رفتارهای جمعی شکل گرفته و بر پایه ی ارزش های انسانی شکل میگیرد. تعامل اجتماعی به معنای ایجاد رابطه بین دونفر یا بیشتر است که منجر به واکنش میان آن ها شود و این نوع واکنش برای هر دو شناخته شده است بنابراین روابط بدون معنا در زمره این تعریف قرار نمیگیرد. تعامل اجتماعی و برقراری ارتباط بین افراد باشد، خود مستلزم تعریف رویدادها و فعالیت های متناسب و در نتیجه نقش پذیری مردم در فضا و عضویت آن ها در گروه ها و شبکه های اجتماعی است (دانشپور، ۱۳۷۹) این تعامل اجتماعی و مشارکت مردمی رامیتوان عنصر اصلی و اساسی محتوای فضای شهری بر شمرد که روابط انسانی و فعالیت های شهری را تحت تاثیر خود قرار میدهد. در باز شناسی مفهوم تعامل اجتماعی به عنوان عنصر پایدار فضای شهری، این مفهوم معطوف به مجموعه ی پوشش ها، گرایش ها و نگرش هایی است که بر پایه ی عقلانیت جمعی، باورهای مردم سالاری، خودباوری، خردگرایی و قانونگرایی است. (پارسی، ۱۳۸۱).

انسان ها نیاز فطری به برقراری روابط اجتماعی دارند، منظور از روابط اجتماعی، رابطه معنادار و آگاهانه میان دونفر یا بیشتر به شکل چهره به چهره است، به عبارت دیگر، اگر پیشرفت تمدن شهرنشینی و شهرداری جامعه بشری را در طول تاریخ معطوف و در ارتباط با رشد روابط انسانی و تعامل اجتماعی افراد جامعه در نظر بگیریم و از آن جایی که تعاملات اجتماعی در کامل ترین تعریف خود، در تمامی ابعاد قابل طرح در بستر فضاهای عمومی، در فضاهای شهری به مضمی ظهور میرسد، از این رو میتوان فضای شهری را مکان ظهور تعامل اجتماعی قلمداد نمود و این چنین است که فضای شهری علاوه بر تاثیر پذیرفتن در شکل گیری خود از تعاملات

اجتماعی، به آن شکل نیز می‌دهد و از این روست که فضای شهری به واسطه‌ی محتوای شکل دهنده‌ی خود، مرکز نمادین پایداری ارزش‌های مردمی است که به بیان قدرت خویش می‌پردازند و آن را در فضا متبلور می‌سازند. شهر به طور کلی قوانین حاکم بر روابط فرهنگی مردمان یک جامعه را با تعامل در اجتماع در خود به نمایش می‌گذارد. در این روابط حداقل دو موجود زنده یا بیشتر مشارکت دارند رفتار اجتماعی ویژگی اساسی زندگی همه موجودات زنده است ولی در انسان‌ها پیچیدگی بیشتری دارد. حلقه رفتار تعامل اجتماعی، هم مقاصد ابزاری هم مقاصد نمادین را تأمین می‌کند. (لنگ، ۱۳۸۶) مردم از طریق لمس و صدا، بیان بصری و وضعیت بدن و بویا ارتباط برقرار می‌کنند. این عمل انسان را قادر می‌سازد که توجه افراد دیگر را به ویژگی‌های محیط و رویدادهای آن جلب نماید. انسان با ایجاد فضاهایی در محیط زندگی، نیاز ذاتی خود را به برقراری ارتباط و تعامل اجتماعی را برآورده می‌سازد. دیروالاش عقیده دارند که روابط اجتماعی می‌تواند در فضا شکل بگیرد (جایی که ویژگی‌های سایت بر فرم مجتمع زیستی اثر می‌گذارد) و همچنین توسط شکل فضا مورد تهدید قرار می‌گیرد. (جایی که محیط فیزیکی انجام عملکردها را سهولت می‌بخشد و یا مانع آن می‌شود). و یا فضاوا سطره انجام برقراری روابط اجتماعی می‌گردد. (جایی که فاصله موجب تسهیل روابط اجتماعی و یا مانع برقراری آن می‌شود). باین حال با شکل‌گیری محیط مصنوع، طراحان شهر بر الگوهای عملکردی و زندگی اجتماعی اثر می‌گذارند. (Other Carmon Mattew & ۲۰۰۳).

بر اساس نتایج تحقیقات میدانی در انگلستان توسط دکتر محمد زاپور جعفر از جمله شاخص‌های مناسب سازی فضاهای شهری دو ستار سالمند می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: شنایی* خوانایی* درد سترو بودن* راحتی* قابل تشخیص بودن* امنیت* (دکتر محمد زاپور جعفر، ۱۳۸۵) هم چنین سازمان بهداشت جهانی هشت شاخص و مولفه اصلی رابه عنوان معیارهای جهانی شهردو ستار سالمند در نظر می‌گیرد که بعضی از کشورهای توسعه یافته از آن‌ها فراتر رفته اند. این شاخص‌ها عبارتند از: شاخص‌های فضاهای باز شهری، ساختمان‌ها و مکان‌های عمومی، شاخص‌های حمل و نقل، شاخص‌های ایمنی و سهولت تردد، شاخص‌های احترام اجتماعی، شاخص‌های مشارکت و روابط اجتماعی، شاخص‌های بهداشت و درمان و شاخص‌های فرهنگی و تفریحی (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۰۷).

نتایج مطالعات جامع در استرالیا و ایالات متحده نشان داد که کیفیت محیط شهری و محله بویژه واحدهای همسایگی تأثیر بسزایی در سلامت سالمندان دارد زیرا فرصتهایی فراهم می‌کند که آنها فعال باشند و یا ارتباط بیشتری با طبیعت داشته باشند و این فعالیت باعث افزایش احساس سعادت و رضایت روحی آنان نیز می‌گردد. که در ذیل به برخی از مهم‌ترین آن اشاره شده است.

جدول شماره (۲) مهم‌ترین دلایل استفاده از فضاهای شهری برای سالمندان

مهم‌ترین دلایل استفاده از فضاهای شهری برای سالمندان	
ازادی و استقلال (تقوایی و پور جعفر، ۱۳۸۵)	دارای قدرت انتخاب و اختیار بانوجه به میزان توانایی سالمند (تقوایی و پور جعفر، ۱۳۸۵)
شکوه و احساس ارزش (تقوایی و پور جعفر، ۱۳۸۵)	حفظ ارزش و عزت و اعتبار سالمند و جلوگیری از توهین و تحقیر کردن سالمندان (تقوایی و پور جعفر، ۱۳۸۵)
هوای تازه و ورزش (سلامت فیزیکی) (تقوایی و پور جعفر، ۱۳۸۵)	حضور سالمندان در فضاهای شهری و امکان استفاده بهینه سالمند از فضای شهری برای پیاده روی، ورزش، هواخوری (تقوایی و پور جعفر، ۱۳۸۵)
تعاملات اجتماعی (تقوایی و پور جعفر، ۱۳۸۵)	ملاقات و دیدن دیگر سالمندان و گفتگو در سفرهای برنامه ریزی شده، تعاملات غیر رسمی با همسایه‌ها، در خیابان یا بازارها، پارک‌ها و فضاهای باز و به طور کلی ارتباط بیشتر سالمندان با دنیای بیرونی و حضوران‌ها در فضاهای شهری (تقوایی و پور جعفر، ۱۳۸۵)

منبع: گردآورنده

در میان رویکردهای متفاوتی که از دیدگاه صاحب‌نظران در سال‌های متفاوت بیان شد تقویت تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری از جمله رویکردهایی است که محقق نیز با آن موافق است. در فضاهای شهری امروز ما، عدم وجود حس تعلق به مکان و عدم برقراری تعاملات اجتماعی بخصوص در افراد سالمند، از معضلات بزرگ به شمار می‌آید. به دنبال فرایند صنعتی شدن، رشد شتابان جمعیت و پیش‌پیش به سوی افزایش سن، تحولات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی با فقدان حیات اجتماعی و حیات مدنی و همه شمول بودن فضاهای شهری روبرو هستیم و امروزه باید دید که ای به نام بحران شهری روبه‌رو می‌شویم که شهروندان با محیط زندگی خود بیگانه هستند و فضایی بی‌هویت شده است. بنابراین ایجاد فضاهای شهری برای سالمندان در تقویت تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری است. خیابان‌ها هم چون مسیری روان در منظر شهری و محلی است که تعاملات اجتماعی افراد را در خود جای داده است. در این میان یکی از صاحب‌نظران به نام یان گل که فضاهای شهری را محل برقراری تعاملات اجتماعی و عامل تبدیل جامعه به اجتماع دانسته و بر آن تأکید داشته موفق است. او جذابیت یک شهر را با توجه به انبوه مردمی که در فضاهای همگانی آن گرد می‌آیند و وقت خودشان را در آنجا می‌گذارند، بنابراین در فضاهای همگانی سه دسته فعالیت اصلی که شامل: فعالیت‌های ضروری - کارکردی، فعالیت‌های گزینشی - تفریحی و فعالیت‌های اجتماعی رخ می‌دهد که برای سالمندان نیز باید تجهیزات و امکاناتی را در فضاهای شهری فراهم آورد.

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش به‌طور کلی شامل سه بخش اصلی است: مبانی نظری و تعاریف و اصول برنامه ریزی فضاهای شهری - بازدید از نمونه موردی و جمع‌آوری اطلاعات محلی و همچنین نظرسنجی از مردم از طریق تهیه پرسشنامه - تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده.

بخش اول: در این بخش مبانی نظری مرتبط با موضوع پژوهش از طریق روش کتابخانه‌ای و روش اسنادی برای جمع‌آوری اطلاعات، جمع‌آوری خواهد شد. در این بخش با توجه به اهداف پژوهش و اهمیت فضای شهری ابتدا نظریات نظریه‌پردازان مختلف مورد بررسی قرار خواهد گرفت و از جمع‌بندی نتایج حاصل نظریاتی به‌عنوان ملاک عمل چارچوب نظری پژوهش ارائه خواهد شد.

بخش دوم: در این بخش داده‌های مورد نیاز برای نمونه موردی مورد نظر از طریق روش پیمایشی و برداشت میدانی جمع‌آوری خواهد شد. در این روش اطلاعات مورد نیاز سالمندان و پتانسیل‌ها و ضعف‌های فضای شهری از طریق جدول "SWOT" صورت خواهد گرفت. همچنین برای دستیابی به اطلاعاتی مفید در راستای برنامه ریزی برای ایجاد فضای شهری مطلوب، با استفاده از تکنیک پرسشنامه چهارگزینه‌ای و بسته از مردم در مورد نیازها و کیفیت‌های مورد نظر سالمندان در محیط استفاده خواهد شد.

بخش سوم:

در نهایت در این بخش به تحلیل اطلاعات و داده‌های به دست آمده از پرسشنامه‌های پر شده توسط شهروندان از طریق نرم افزار SPSS و نمایش فضای شهری و اطلاعات مورد نیاز از طریق نرم افزار GIS پرداخته خواهد شد

انالیز و تحلیل یافته ها و نتایج

بخش اول:

چاقوب نظری تحقیق:

طبق بررسی مطالعات انجام شده و مطالعه نظریه های موجود در این زمینه برای موضوع مورد مطالعه به این نتیجه رسیده ایم که شاخص های مناسب سازی فضاهای شهری دوستانه سالمند به گفته محمدرضا پورجعفر در سال ۱۳۸۵، شنایی، خوانایی، دردسترس بودن، راحتی، قابل تشخیص بودن و امنیت میباشد که در این پژوهش به عنوان معیارهای اصلی پژوهش در نظر میگیریم و هم چنین برای هر معیار طبق مطالعات انجام شده شاخص هایی را در نظر گرفته و سپس در ادامه به بررسی محیط از طریق مشاهدات میدانی و تهیه پرسشنامه برای جامعه آماری ۱۰۰ نفر که از فرمول کوکران محاسبه شده است، پرداخته شده است و سپس نتایج مباحث گفته شده را در قسمت تحلیل انالیز یافته ها و نتایج ارائه داده ایم.

جدول شماره (۳) معیارهای اصلی مناسب سازی فضاهای شهری دوستانه سالمند

معیار	شاخص	نظریه پرداز
آشنایی	ایجاد تجربه به یادماندنی	سوزان لنارد-هنری لنارد
	ایجاد حس تعلق و هویت	سوزان لنارد-هنری لنارد، لینچ، ۱۳۷۶
	حفظ بناهای با ارزش تاریخی و معماری	فرانسیس تیبالدز (بریتانیا، ۱۹۹۲)
	وجود ساختمان های منحصر به فرد و نمادین	(سوزان لنارد-هنری لنارد)
قابل تشخیص بودن	ایجاد فعالیت های گردهمایی	سوزان لنارد-هنری لنارد
	فضا قابل درک و قابل شناسایی	لینچ، ۱۳۷۶
	کشف نقش های تازه و حفظ نقش های تازه	میشارا، ترجمه گنجی، ۱۳۶۵
	عدم جدایی از فرهنگ ها و ارزش ها و تدوام تاریخی	جان لنگ (استرالیا، ۲۰۰۵)
راحتی	حضور گروه های سنی مختلف اجتماعی از طریق ایجاد امنیت برای سالمندان	پورجعفر، ۱۳۸۸
	توجه به استقلال فردی	جان لنگ (استرالیا، ۲۰۰۵)
	استفاده از رواق و نرده جهت نرم نمودن فضا	پورتارنه
	مبلمان مناسب جهت نشستن، بحث و گفتگو	پورتارنه
امنیت	فضاهای مکث و نشستن	جان لنگ (استرالیا، ۲۰۰۵)
	توجه به اقلیم	ویلیام وایت
	اجتناب از خرید پارکینگ	پورتارنه
	امکان حضور ۲۴ ساعته در فضا	پورتارنه
دردسترس بودن	مراقبت طبیعی (پنجره روبه خیابان)	پورتارنه
	توجه به نورپردازی	سوزان لنارد-هنری لنارد
	توجه به محصوریت متناسب	سوزان لنارد-هنری لنارد
	توجه به مقیاس انسانی	سوزان لنارد-هنری لنارد
خوانایی	بهره گیری از فضاهای چندمنظوره	سوزان لنارد-هنری لنارد
	سهولت دسترسی	پورجعفر، ۱۳۸۸
	قابلیت پیاده روی	LES, 1984
	امیختگی فضاها با مسیر اصلی (خیابان)	ویلیام وایت
خوانایی	هم تراز بودن با سطح خیابان (اجتناب از تغییر سطح)	ویلیام وایت
	وجود خرده فروشی ها در مسیر	ویلیام وایت
	مجموعه های تفریحی	جان لنگ (استرالیا، ۲۰۰۵)
	ایجاد فضاهایی که امکان استراحت و آرامش راداشته باشد	جان لنگ (استرالیا، ۲۰۰۵)
	اختلاط کاربری	پورتارنه

منبع: گردآورنده

بخش دوم:

امکانات و محدودیت های درونی و بیرونی محدوده:

محدوده مورد مطالعه و مورد بررسی در این مقاله بخشی از محله رضاشهر حدفاصل خیابان های فضل ابن شاذان، خاقانی، پیروزی و بزرگراه آزادی است که این محله در منطقه ۹ شهرداری مشهد واقع در حوزة جنوب غربی است محله رضاشهر جزو بافت های قدیمی شهر مشهد شناخته میشود و دارای ساکنان قدیمی و بیشترین درصد

(جدول شماره ۴) امکانات و محدودیت های درونی و بیرونی محدوده

معیارها	قوت	ضعف	فرصت	تهدید
امنیت	جذب مخاطبین گوناگون در محدوده به دلیل وجود کاربری های مختلف	کاهش بعد امنیتی در ساعات شب در برخی قسمت ها	امکان تقویت قرارگاه های رفتاری مطلوب	خطر افزایش سواره و کاهش روابط اجتماعی میان افراد
	وجود بورس های تجاری در خیابان های محدوده		امکان حضور پذیری و سرزندگی در فضا با استفاده از عناصر موجود	
			امکان افزایش روز افزون فعالیت های فصلی	
در دسترس بودن	پیوستگی و کوتاهی مسیرهای عابر پیاده	عرض کم سطوح شیبدار	امکان نوسازی و تجهیز سیستم حمل و نقل عمومی	امکان بروز تصادفات ناشی از تداخلات سواره و پیاده در برخی قسمت ها
	استفاده از رمپ و سطوح شیبدار در اختلاف سطوح	وجود پستی و بلندی و اختلاف سطح در پیاده رو	فرهنگ سازی در رابطه با استفاده هرچه بیشتر از امکانات حمل و نقل عمومی	
	ارتباط و دسترسی آسان با خیابان های پیرامونی	تسلط سواره نسبت به پیاده در محدوده	امکان طراحی نیمکت ها با توجه به شرایط سالمندان	
	وجود پله های ارتباطی بین سواره رو و پیاده رو	عدم وجود حفاظ های خیابانی قبل و بعد از عابر پیاده		
قابل تشخیص بودن	قرارگیری مبلمان های شهری در حاشیه پیاده رو			
	وجود موانع مخصوص جهت جلوگیری از تداخل سواره و پیاده			
	وجود نفوذ پذیری بصری به دلیل جداره های شفاف (ویترین مغازه ها)	عدم وجود تنوع در نما در جداره ها	امکان ایجاد ضوابط جهت هماهنگی میان تابلو فروشگاه ها	خطر ساخت و سازهای بدون رعایت ضوابط
توانایی راحتی	وجود کاربری های مختلف در محدوده		امکان ایجاد فضای مکت	
	حضور گروه های سنی اجتماعی		امکان استفاده از رواق و نرده	
	هماهنگی محدوده با فرهنگ ارزش های جامعه		امکان ایجاد فضاهای مناسب جهت نشستن	
	وجود مبلمان مناسب در محدوده	کمبود نشانه های شاخص در محدوده مورد نظر	امکان ایجاد تجربه به یادماندنی در فضا	
آشنایی	وجود عناصری مانند پارک ها به عنوان عناصر مثبت و تاثیر گذار در خلق فضاهای همگانی	عدم وجود ساختمان های منحصر به فرد	امکان ایجاد حس تعلق به فضا	
		کمبود درختان و پوشش گیاهی در منظر فضاهای عمومی	امکان خلق ارتقای فضای سبز عمومی جهت افزایش دلپذیری خیابان	
		عدم تجهیز مناسب محور برای دریافت و درک گروه های مختلف جنسی و سنی استفاده کنندگان از فضا		

منبع: گردآورنده

بخش سوم:

بررسی وضعیت شاخص ها: برای بررسی وضعیت شاخص ها از نظر پاسخ دهندگان، از آزمون پارامتریک (T) تک نمونه ای استفاده شده است. در مصاحبه ی مورد استفاده از طیف پنج گزینه ای لیکرت بهره گرفته و رتبه های ۱ تا ۵ به پاسخ ها اختصاص داده شده است. امتیاز یک (۱) نشان دهنده ی کمترین میزان ارزش از سؤال مربوطه و امتیاز پنج (۵) نشان دهنده ی بیشترین ارزش است؛ بدین ترتیب عدد سه (۳) به عنوان میانه ی نظری پاسخ ها انتخاب شده است. با توجه به سؤالات اگر

میانگین متغیر مورد نظر از سه (۳) بیشتر باشد، به این معنی است که وضعیت مطلوبیت شاخص مورد نظر بیشتر از حد متوسط است. فرضیه‌ی آزمون به صورت زیر می‌باشد.

$$H_0 : \mu = 3; H_1 : \mu \neq 3$$

جدول ذیل نتایج این آزمون در ارتباط با شاخص‌های تحقیق می‌باشد.

نتایج آزمون (T) تک نمونه‌ای مربوط به شاخص‌ها

(جدول شماره ۴) امکانات و محدودیت‌های درونی و بیرونی محدوده

معیار	شاخص‌ها	میانگین (Mean)	آماره (T)	سطح معنی داری
آشنایی	ایجاد تجربه به یادماندنی	۳/۲۲۵	۳/۲۹۴	۰/۰۰۱
	ایجاد حس تعلق و هویت	۲/۴۸۰	-۵/۷۵۰	۰/۰۰۰
	حفظ بناهای با ارزش تاریخی و معماری	۱/۳۲۰	-۲۷/۲۰۳	۰/۰۰۰
	وجود ساختمان‌های منحصر به فرد و نمادین	۲/۸۴۵	-۲/۴۲۸	۰/۰۱۷
قابل تشخیص بودن	ایجاد فعالیت‌های گردهمایی	۴/۱۹۰	۲۰/۵۵۹	۰/۰۰۰
	فضا قابل درک و قابل شناسایی	۳/۵۵۰	۲/۴۲۸	۰/۰۰۰
	کشف نقش‌های تازه و حفظ نقش‌های تازه	۲/۴۴۰	-۷/۵۳۸	۰/۰۰۰
	عدم جدایی از فرهنگ‌ها و ارزش‌ها و تداوم تاریخی	۱/۶۳۰	-۲۴/۳۶۱	۰/۰۰۰
راحتی	حضور گروه‌های سنی مختلف اجتماعی از طریق ایجاد امنیت برای سالمندان	۱/۶۳۰	-۲۰/۷۱۳	۰/۰۰۰
	توجه به استقلال فردی	۳/۱۴۰	۱/۱۸۶	۰/۲۳۹
	استفاده از رواق ونرده جهت نرم نمودن فضا	۲/۲۶۰	-۸/۹۷۹	۰/۰۰۰
	مبلمان مناسب جهت نشستن، بحث و گفتگو	۳/۲۸۵	۳/۵۲۷	۰/۰۰۱
امنیت	فضاهای مکث و نشستن	۲/۲۵۰	-۸/۸۷۲	۰/۰۰۰
	توجه به اقلیم	۳/۱۲۵	۲/۰۶۸	۰/۰۴۱
	اجتناب از خرد پارکینگ	۲/۲۱۰	-۶/۹۳۲	۰/۰۰۰
	امکان حضور ۲۴ ساعته در فضا	۳/۰۸۵	۱/۲۷۵	۰/۲۰۵
در دسترس بودن	مراقبت طبیعی (پنجره روبه خیابان)	۴/۰۷۰	۱۴/۴۲۰	۰/۰۰۰
	توجه به نورپردازی	۳/۳۰۵	۴/۶۵۸	۰/۰۰۰
	توجه به محصوریت متناسب	۲/۹۴۰	-۰/۷۲۶	۰/۴۷۰
	توجه به مقیاس انسانی	۳/۵۶۰	۶/۷۲۵	۰/۰۰۰
در دسترس بودن	بهره‌گیری از فضاهای چند منظوره	۳/۳۸۵	۴/۷۱۸	۰/۰۰۰
	سهولت دسترسی	۲/۷۴۹	-۹/۰۴۳	۰/۰۰۰
	قابلیت پیاده روی	۲/۶۸۲	-۷/۷۵۲	۰/۰۰۰
	آمیختگی فضاها با مسیر اصلی (خیابان)	۳/۶۷۰	۷/۳۵۷	۰/۰۰۰
خوانایی	هم تراز بودن با سطح خیابان (اجتناب از تغییر سطح)	۳/۰۶۰	۰/۴۳۱	۰/۶۶۷
	وجود خرده‌فروشی‌ها در مسیر	۳/۳۲۰	۴/۳۸۳	۰/۰۰۰
	مجموعه‌های تفریحی	۲/۶۱۵	-۵/۲۹۱	۰/۰۰۰
	ایجاد فضاهایی که امکان استراحت و آرامش راداشته باشد	۲/۵۵۰	-۴/۹۲۲	۰/۰۰۰
	اختلاط کاربری	۲/۷۵۰	-۴/۳۴۷	۰/۰۰۰

منبع: گرداورنده

بر اساس نتایج آزمون (T) تک نمونه‌ای که در جدول ذکر شد، ایجاد تجربه به یادماندنی، ایجاد فعالیت‌های گردهمایی، فضا قابل درک و قابل شناسایی، مبلمان مناسب جهت نشستن، بحث و گفتگو، توجه به اقلیم، مراقبت طبیعی (پنجره روبه خیابان)، توجه به نورپردازی، توجه به مقیاس انسانی، بهره‌گیری از فضاهای چند منظوره، آمیختگی فضاها با مسیر اصلی (خیابان)، وجود خرده‌فروشی‌ها می‌باشد. میانگین آماری از میانه مورد نظر بیشتر است و بنابراین این شاخص‌ها از نظر سالمندان در وضعیت مطلوبی قرار دارند؛ همچنین در شاخص‌هایی که مقدار سطح معنی‌داری از ۰/۰۵ کمتر است و همچنین آماره آزمون نیز مثبت است، با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت که میزان مطلوبیت و موافقت پاسخ دهندگان با این شاخص‌ها بیشتر از حد متوسط یا میانه می‌باشد؛ اما مابقی شاخص‌ها مانند ایجاد حس تعلق و هویت، حفظ بناهای با ارزش تاریخی و معماری، وجود ساختمان‌های منحصر به فرد و نمادین، کشف نقش‌های تازه و حفظ نقش‌های تازه، عدم جدایی از فرهنگ‌ها و ارزش‌ها و تداوم تاریخی، حضور گروه‌های سنی مختلف اجتماعی از طریق ایجاد امنیت برای سالمندان، استفاده از رواق ونرده جهت نرم نمودن فضا، فضاهای مکث و نشستن، اجتناب از خرد پارکینگ، سهولت دسترسی، قابلیت پیاده روی، مجموعه‌های تفریحی، ایجاد فضاهایی که امکان استراحت و آرامش راداشته باشد، اختلاط کاربری که میانگین محاسبه شده برای آنها از حد متوسط کمتر است و همچنین مقدار سطح معنی‌داری از ۰/۰۵ کمتر است، از نظر سالمندان وضعیت نامطلوبی دارند و برای شاخص‌های توجه به استقلال فردی، امکان حضور ۲۴ ساعته در فضا، توجه به محصوریت متناسب، هم تراز بودن با سطح خیابان (اجتناب از تغییر سطح) با توجه به مقدار میانگین محاسبه شده برای آنها از حد متوسط کمتر است و همچنین مقدار سطح معنی‌داری از ۰/۰۵ بیشتر می‌باشد لذا این شاخص‌ها دارای حد متوسط مطلوبیت می‌باشند.

جهت رتبه‌بندی شاخص‌های پژوهش از دید پاسخ دهندگان، از آزمون فریدمن استفاده شده است. نتایج این آزمون در جداول ذیل آمده است.

جدول شماره (۶) نتایج آزمون فریدمن جهت رتبه‌بندی شاخص‌ها

سطح معنی‌داری (Sig)	درجه آزادی	آماره‌ی کی دو (Chi-Square)
۰/۰۰۰	۲۸	۱۱۷۷/۳۰۸

منبع: گردآورنده

با توجه به جدول بالا، سطح معنی‌داری به دست آمده از آزمون فریدمن برابر ۰/۰۰۰ می‌باشد که کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین فرض برابری و میزان مطلوبیت یکسان متغیرهای مورد نظر رد می‌شود و می‌توان بین شاخص‌های پژوهش از دید پاسخ‌دهندگان، از نظر مطلوبیت اولویت‌بندی انجام داد.

(جدول شماره ۷) اولویت‌بندی شاخص‌ها

رتبه	میانگین رتبه‌ای	شاخص‌ها	معیار
۱۰	۱۷/۹۹	ایجاد تجربه به یادماندنی	آشنایی
۲۲	۱۱/۷۲	ایجاد حس تعلق و هویت	
۲۹	۳/۷۳	حفظ بناهای با ارزش تاریخی و معماری	
۱۶	۱۴/۹۰	وجود ساختمان‌های منحصر به فرد و نمادین	
۱	۲۵/۲۸	ایجاد فعالیت‌های گردهمایی	
۴	۲۰/۷۲	فضا قابل درک و قابل شناسایی	قابل تشخیص بودن
۲۳	۱۱/۴۰	کشف نقش‌های تازه و حفظ نقش‌های تازه	
۲۸	۴/۸۸	عدم جدایی از فرهنگ‌ها و ارزش‌ها و تداوم تاریخی	راحتی
۲۷	۵/۰۷	حضور گروه‌های سنی مختلف اجتماعی از طریق ایجاد امنیت برای سالمندان	
۱۲	۱۷/۰۶	توجه به استقلال فردی	
۲۵	۱۰/۱۷	استفاده از رواق و نرده جهت نرم نمودن فضا	
۹	۱۸/۵۴	مبلمان مناسب جهت نشستن، بحث و گفتگو	
۲۶	۹/۹۹	فضاهای مکث و نشستن	
۱۱	۱۷/۴۸	توجه به اقلیم	
۲۴	۱۰/۳۷	اجتناب از خرد پارکینگ	
۱۳	۱۶/۹۶	امکان حضور ۲۴ ساعته در فضا	
۲	۲۴/۱۱	مراقبت طبیعی (پنجره روبه خیابان)	
۷	۱۸/۹۳	توجه به نورپردازی	امنیت
۱۵	۱۵/۸۶	توجه به محصوریت متناسب	
۵	۲۰/۵۴	توجه به مقیاس انسانی	
۶	۱۹/۱۲	بهره‌گیری از فضاهای چند منظوره	
۱۸	۱۳/۰۵	سهولت دسترسی	
۱۹	۱۲/۸۳	قابلیت پیاده روی	در دسترس بودن
۳	۲۰/۹۱	آمیختگی فضاها با مسیر اصلی (خیابان)	
۱۴	۱۶/۰۸	هم‌تراز بودن با سطح خیابان (اجتناب از تغییر سطح)	
۸	۱۸/۷۴	وجود خرده‌فروشی‌ها در مسیر	خوانایی
۲۰	۱۲/۵۰	مجموعه‌های تفریحی	
۲۱	۱۲/۲۳	ایجاد فضاهایی که امکان استراحت و آرامش رداشته باشد	
۱۷	۱۳/۹۳	اختلاط کاربری	

منبع: گردآورنده

با بررسی جدول اینطور نتیجه می‌شود که شاخص ایجاد فعالیت‌های گردهمایی بیشترین و شاخص حفظ بناهای با ارزش تاریخی و معماری کمترین مطلوبیت را در محدوده رضاشهر دارد.

بررسی وضعیت معیارها:

در این قسمت برای بررسی وضعیت معیارها از آزمون پارامتریک T تک نمونه‌ای استفاده شده است. نتایج این آزمون به شرح جدول ذیل می‌باشد.

(جدول شماره ۸) نتایج آزمون (T) تک نمونه‌ای مربوط به معیارها

معیار	میانگین (Mean)	آماره (T)	سطح معنی داری
آشنایی	۲/۸۱۲	-۶/۵۰۲	۰/۰۰۰
قابل تشخیص بودن	۲/۹۹۵	-۰/۰۸۴	۰/۹۳۴
راحتی	۲/۳۶۵	-۱۷/۵۵۸	۰/۰۰۰
امنیت	۳/۲۱۰	۶/۸۵۷	۰/۰۰۰
در دسترس بودن	۳/۰۴۰	۰/۸۶۱	۰/۳۹۱
خوانایی	۲/۸۰۸	-۴/۹۲۱	۰/۰۰۰

منبع: گردآورنده

با توجه به جدول، از بین معیارها تنها معیار امنیت با توجه به اینکه سطح معنی داری آن کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد و میانگین آماری آن نیز بیشتر از ۳ است از وضعیت مطلوبی برخوردار می‌باشد. همچنین جهت رتبه بندی معیارهای پژوهش از دید پاسخ دهندگان، از آزمون فریدمن استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول ذیل آمده است

(جدول شماره ۹) نتایج آزمون فریدمن جهت رتبه بندی معیارها

سطح معنی داری (Sig)	درجه آزادی	آماره کی دو (Chi-Square)
۰/۰۰۰	۵	۱۶۷/۴۴۲

منبع: گردآورنده

با توجه به جدول بالا سطح معنی داری به دست آمده از آزمون فریدمن برابر ۰/۰۰۰ می‌باشد که کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین فرض برابری و میزان مطلوبیت یکسان متغیرهای مورد نظر رد می‌شود و می‌توان بین شاخص‌های پژوهش از دید پاسخ دهندگان، از نظر مطلوبیت اولویت بندی انجام داد.

(جدول شماره ۱۰) اولویت بندی معیارها

معیار	میانگین رتبه‌ای	رتبه
آشنایی	۳/۳۳	۴
قابل تشخیص بودن	۳/۹۶	۳
راحتی	۱/۵۹	۶
امنیت	۴/۶۹	۱
در دسترس بودن	۴/۱۸	۲
خوانایی	۳/۲۶	۵

منبع: گردآورنده

با توجه به نتایج بدست آمده، معیار امنیت بیشترین و معیار راحتی کمترین مطلوبیت را در بین سالمندان دارد.

نتیجه گیری و توصیه:

(جدول شماره ۱۱) مهم ترین نتایج حاصل از یافته های پژوهش

معیار	شاخص‌ها	میانگین (Mean)	سنجش
آشنایی	ایجاد تجربه به یادماندنی	۳/۲۲۵	نسبتا مطلوب
	ایجاد حس تعلق و هویت	۲/۴۸۰	
	حفظ بناهای با ارزش تاریخی و معماری	۱/۳۲۰	
	وجود ساختمان‌های منحصر به فرد و نمادین	۲/۸۴۵	
قابل تشخیص بودن	ایجاد فعالیت‌های گردهمایی	۴/۱۹۰	نسبتا نامطلوب
	فضا قابل درک و قابل شناسایی	۳/۵۵۰	
راحتی	کشف نقش‌های تازه و حفظ نقش‌های تازه	۲/۴۴۰	نسبتا مطلوب
	عدم جدایی از فرهنگ‌ها و ارزش‌ها و تداوم تاریخی	۱/۶۳۰	
	حضور گروه‌های سنی مختلف اجتماعی از طریق ایجاد امنیت برای سالمندان	۱/۶۳۰	
	توجه به استقلال فردی	۳/۱۴۰	
	استفاده از رواق و نرده جهت نرم نمودن فضا	۲/۲۶۰	
امنیت	مبلمان مناسب جهت نشستن، بحث و گفتگو	۳/۲۸۵	نسبتا مطلوب
	فضاهای مکث و نشستن	۲/۲۵۰	
	توجه به اقلیم	۳/۱۲۵	نسبتا مطلوب

	۲/۲۱۰	اجتناب از خرد پارکینگ
	۳/۸۵	امکان حضور ۲۴ ساعته در فضا
	۴/۷۰	مراقبت طبیعی (پنجره روبه خیابان)
	۳/۳۰۵	توجه به نورپردازی
	۲/۹۴۰	توجه به محصوریت متناسب
	۳/۵۶۰	توجه به مقیاس انسانی
	۳/۳۸۵	بهره گیری از فضاهای چند منظوره
	نسبتا نامطلوب	۲/۷۴۹
۲/۶۸۲		قابلیت پیاده روی
۳/۶۷۰		آمیختگی فضاها با مسیر اصلی (خیابان)
۳/۶۰		هم تراز بودن با سطح خیابان (اجتناب از تغییر سطح)
نسبتا مطلوب	۳/۳۲۰	وجود خرده فروشی‌ها در مسیر
	۲/۶۱۵	مجموعه‌های تفریحی
	۲/۵۵۰	ایجاد فضاهایی که امکان استراحت و آرامش راداشته باشد
	۲/۷۵۰	اختلاط کاربری

منبع: گردآورنده

به طور کلی طبق جدول اسلاید قبل و مطالعات انجام شده در طی پژوهش، معیارهای آشنایی، راحتی و خوانایی و امنیت شاخص‌های مربوط به هر معیار، از وضعیت خوب و مناسبی در محدوده رضاشهر برخوردار نیستند؛ و اینطور می‌توان نتیجه گرفت که این محدوده رضاشهر در اکثریت شاخص‌های پژوهش دچار ضعف و کاستی می‌باشد.

از جمله توصیه‌هایی برای ارتقا تعاملات اجتماعی سالمندان در فضاهای شهری محدوده رضاشهر میتوان به مواردی چون :

- ۱_ بهبود وضعیت مبلمان، نشیمنگاه‌های متحرک
- ۲_ توجه به اقلیم و امکان استراحت و اسایش با ایجاد سایه بان و ایجاد شیب ملایم
- ۳_ ایجاد فضاهای مکث و نشستن
- ۴_ افزایش مراقبت طبیعی و افزایش چشم‌های خیابان و نظارت بیشتر نیروی انتظامی بر محدوده
- ۵_ حضور ۲۴ ساعته در فضای شهری از طریق پراکنش و تزریق کاربری‌های ۲۴ ساعته در محدوده
- ۶- عرض کم بلوک‌ها
- ۷_ هم‌تراز بودن فضاهایش اری با سطح خیابان (اجتناب از تغییر سطح در محدوده)
- ۸_ پرهیز از عقب نشینی
- ۹_ اجتناب از خرد پارکینگ
- ۱۰_ پرهیز از جداره‌های خالی و تبلیغات
- ۱۱_ توجه به مقیاس انسانی
- ۱۲_ ایجاد تجربه‌های یادماندنی
- ۱۳_ ایجاد ساختمان‌های منحصربه‌فرد و نمادین در طول مسیرهای پرفت و آمد
- ۱۴- ایجاد مسیرهای دوچرخه سواری
- ۱۵_ افزایش و پروکنش امکانات رفاهی و خدماتی و گردشگری در محدوده
- ۱۶_ ایجاد مسیرهای پیاده روی
- ۱۷_ ایجاد فضاهایی برای انجام هنرهای خیابانی و رویدادهای اجتماعی
- ۱۸_ بهره‌گیری از فضاهای چندمنظوره
- ۱۹_ ایجاد فضاهای ورزشی متناسب با توانایی قشر سالمند
- ۲۰_ ایجاد مجموعه‌های تفریحی مناسب قشر سالمند
- ۲۱- افزایش ایستگاه‌ها و تعداد اتوبوس‌ها اشاره نمود.

تشکر و قدردانی:

این مقاله با عنوان تدوین راهکارهای ارتقا تعاملات اجتماعی سالمندان در فضاهای شهری در نمونه موردی محدوده رضاشهر واقع در شهر مشهد در دانشگاه غیرانتفاعی اپادانا با کمک استانداران، جناب آقای دکتر اردلان افلاکی تهیه شده است اینجانب وظیفه خود میدانم که از هم‌فکری این استاد مهربان کمال قدردانی را به عمل بیاورم.

مراجع

۱. (بنتلی، ای ین الکک، آلن ومورین، پال و مک گلین، سو و اسمیت، گراهام، ۱۳۸۲، محیط های پاسخده (مصطفی بهزادفر: مترجم)، تهران: دانشگاه علم صنعت ایران.)
۲. (حبیبی، م، ۱۳۷۹، جامعه مدنی و حیات شهری، هنرهای زیبا، شماره ۷)
۳. (صابری فر، ر، ۱۳۸۳، تاریخ علم برنامه ریزی شهری. نشر دانشگاه پیام نور)
۴. (پاریسی، ح، ۱۳۸۱، شناخت محتوای فضای شهری، مجله هنرهای زیبا، شماره ۱۱)
۵. (پاکزاد، ج، ۱۳۸۵، مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری، وزارت مسکن و شهرسازی تهران)
۶. (دکتر محمدرضاپورجعفر، دکتر علی اکبر تقوایی، ۱۳۸۵، توجه به سالمندان در طراحی شهر، ماهنامه اسایشگاه خیریه کهزیک، سال هفتم، شماره ۷۷، ص ۱۰-۱۳.)
۷. (توسلی، م، ۱۳۷۶، طراحی فضاهای شهری جلد ۲، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، تهران)
۸. (چپ من، د، ۱۳۸۶، آفرینش محلات و مکانها در محیط انسان ساخت، ترجمه منوچهر طیبیان، شهزادفریاد، موسسه انتشارات، چاپ دانشگاه تهران)
۹. (حبیبی، سیدمحسن (۱۳۷۹)، فضای شهری و حیات مدنی، هنرهای زیبا، شماره ۷، عبدالهادی، دانشپور، چرخچیان، مریم (۱۳۸۶)، فضاهای عمومی و عوامل موثر بر حیات جمعی، نشریه باغ نظر، شماره ۷.)
۱۰. (دانشپور، ع، چرخیان، م، ۱۳۷۹، فضاهای عمومی و عوامل موثر بر حیات جمعی، فصلنامه علمی - پژوهشی هنرمعماری و شهرسازی نظر، برنامه ریزی شهر)
۱۱. (رفیع زاده، ندا، نوذری، ۱۸۳۱، مبانی طراحی معماری مراکز خدماتی روزانه سالمندان، تهران، مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن)
۱۲. (صدری، حسین (۱۳۸۵)، بررسی نقش فضاهای شهری در توسعه دموکراسی، اولین همایش بین المللی شهر برتر، طرح برتر، سازمان عمران شهرداری همدان)
۱۳. (کریره، ۱۳۸۳، فضای شهری ترجمه خسروهاشمی نژاد، انتشارات خاک، اصفهان)
۱۴. (مدنی پور، ع، ۱۳۸۷، طراحی شهر خرد، مبانی و چارچوبها، ترجمه بهادر زمانی، انتشارات دانشگاه تهران)
۱۵. (معمدی، ع، ۱۳۸۴، ازه ای، ج، پ، کیانمنش)
۱۶. (لنگ، ج، ۱۳۸۶، آفرینش نظریه معماری (نقش علوم رفتاری در طراحی محیط)، ترجمه دکتر علیرضا عینی قر، انتشارات دانشگاه تهران، تهران)
۱۷. (گلکار، ۱۳۸۵، کورش (۱۳۸۰)، مولفه های سازنده کیفیت در طراحی شهری، نشریه صفحه، شماره ۳۲)
۱۸. (الیزابت برتون، لین میچل، ۱۳۹۲، طراحی شهری همه شمول و خیابان های برای زندگی (مناسب سازی خیابان های شهری برای سالمندان کم توان)، ترجمه الهه ساکی، ساناز فنایی، ارمان شهر.
۱۹. (ضابطیان الهام، علی اکبر تقوایی. (۱۳۸۸) شاخص های مناسب سازی فضاهای شهری دو ستدار سالمندان با استفاده از رویکرد مشارکت مسکن و محیط روستا؛ ۱۲۸، ۲۸.
۲۰. (لینچ، کوین، ۱۳۷۶، تئوری شکل خوب شهر، ترجمه سیدحسین بحرینی، انتشارات دانشگاه تهران)
۲۱. (جان لنگ، ۲۰۰۵، آفرینش نظریه معماری (نقش علوم رفتاری در طراحی محیط)، ترجمه علیرضا عینی قر، موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران)
۲۲. (لنگ، جان، ۱۳۸۶، طراحی شهری گونه شناسی رویه ها و طرح ها همراه با بیش از پنجاه مورد خاص. ت: بحرینی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.)
۲۳. (ویلیام، هالینکزورث وایت، ۱۳۹۲، زندگی اجتماعی در فضاهای شهری کوچک، ترجمه میترا حبیبی، محمدهادی غیائی، دانشگاه هنر)
۲۴. (ال میشارا، برایان؛ رایدل، روبری. (۱۳۶۵)، روانشناسی پیری، ترجمه: حمزه گنجی و الما داودیان و فرنگیس حبیبی، تهران: انتشارات اطلاعات.)
۲۵. (لنارد، کروهرست سوزان، ولنارد، هنری. (۱۳۷۷). طراحی فضاهای شهری و زندگی اجتماعی. (رسول مجتبی پور، مترجم). مجله معماری و شهرسازی، ۵-۴۴، ۸۷-۸۲.
۲۶. (پورجعفر، هادی نژاد، انصاری، تقوایی، آذری، ۱۳۸۸، بررسی مفهوم پایداری در معماری منظر به مثابه رویکرد برمی، مجله علوم و تکنولوژی محیط زیست)
۲۷. (پورجعفر، محمدرضا، تقوایی، علی اکبر، صادقی، علی رضا، ۱۳۸۸، خوانش تاثیر ساماندهی (محورهای بصری) بر ارتقا کیفیت محیط فضاهای عمومی شهر، مجله مدیریت شهری، شماره ۱۶ (ISC ۲۴) صفحه ۸۰ تا ۶۵)
۲۸. (وزارت مسکن و شهرسازی - شهرداری تهران (۱۳۸۶)، طرح راهبردی - ساختار توسعه و عمران شهر، مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران تهران.)
۲۹. Lynch, K. The Openness of Open Space, Art of Environment, Oxford University Press, 1972 Carmona, Matthew etal (2009). Public spaces, urban spaces (Fariba GHaraee and others, Transl.). Tehran: Art university
۳۰. Pakzad, Jahanshah (2006). urban design theory and process. Tehran: shahadi
۳۱. Tibbalds, F, 1992. Making People-Friendly Towns: Improving the Public nvironment in Towns and Cities, Longman, Harlow.
۳۲. Porta, S., & Renne, J. L. (2005). Linking urban design to sustainability: Formal indicators of social urban sustainability field research in Perth. Urban Design International, 10, 51-64.
۳۳. Hoch, Charles (1984), "Pragmatism, Planning and Power", Journal of Planning Education and Research, Vol. 4(2), PP: 85-95.
۳۴. Organization, W. H. (2007). Global Age-friendly Cities: A Guide. Switzerland: WHO Press.